

Beaktades som en med updräkt
hans och historiska avdelningen och de
temalverken förtagna, arkologisk till
konstnärerna till den och Perno
den 20 juni 1930

Jacob Tejungröns grävningar i Esse och Perno

sommaren 1930

H. M. 9240.

Perno - Jänkabacken, som. 1930
(nr 1)

De här kartorna visar följande förhållanden i
den kartade delen, som omfattar den som utgår
från kartan, utgår från kartan, utgår från kartan
den som omfattar den som utgår från kartan

Berättelse över en med understöd
från förhistoriska avdelningen vid Na-
tionalmuseum företagen arkeologisk fält-
forskningsresa till Esse och Turmo
socknar den 18-24 juni 1930.

Esse.

I Esse tog jag bostad i Hederlappfors by,
där jag hade för avsikt att söka rätt på de i
L. H. Sandelins "Arkeologisk och historisk beskrifning
över den svenskspråkiga delen av Pedersöre härad" om-
nämnda gravrösena i närheten av Fors hemman
(s. 57, n:o 23). Detta visade sig dock stöta på stora svår-
igheter. Något hemman vid namn 'Fors' finnes ej och
hade, enligt gamla personers påstående, aldrig funnits
i Hederlappfors. Utan tvivel måste Sandelin ha isyft-
tat någon av de tre hemmansgårdar, som befinner
sig på den s. k. Forsbacken. Dessa hemman bä-

1) Jfr. dock kartan Vaasan lääni (Suomenmaa - toksen VII
oson karttalite v. 1925), där hemmansnamnet 'Fors' finns utsatt.
S. k. Kartan upptar i Souisk bygd i Öb. II, s. 206, hemmanet
'Fors' i Hederlappfors, "nu vanligen färsbakka".

va namnen (Jakob) Forsberg, (Leander) Sandell och (Lau-
 ders) Hedman. Alla ligga de på södra sidan av Esse
 å. I Sandelins karta finnes icke heller invid namnet
 'Fors' platsen för de av bönderna år 1878 förstörda gravö-
 serna uttryckt, men enligt texten i hans beskrivning
 skulle denna plats vara belägen på norra sidan av
 ån. Ingen i de tre nämnda gårdarna eller i flere
 andra av mig i Nederlappfors besökta gårdar hade
 hört talas om, att några "lapphyrkor" skulle fin-
 nas i närheten av Forsbacken, lika litet som någon
 numera kunde minna sig eller hade hört talas om
 att en person vid namn Sandelin i forskningssyfte
 besökt denna trakt. För mig återstod därför ingen-
 ting annat än att i sällskap med två vägvisare,
 utgående från Forsbacken, genomströva skogsmarker-
 na på norra sidan av ån. En halv dag ägnade
 jag åt detta arbete, utan att lyckas påträffa nå-
 ra gravösen. Vi hade redan återvänt till norra
 stranden av ån invid forsens, då jag beslöt att
 gå upp på en mindre tallbevuxen ås vid namn
 Harju eller Myräsbacken i närheten av ett par torp-
 stugor. På södra delen av denna ås, c:a 50 m
 rakt norr ut från Höglands torp samt c:a 800 m
 nordost från Jakob Forsbergs gård, antväffade jag,
 några mindre stenhögar, iallfall 10 st. (se bifo-
 gad karta). Rösena n:ris 1-8 voro mycket rön-
 degrävda (i röset n:o 6 såes en större tall, vars ål-
 der jag uppskattade till c:a 45 å 50 år); de flesta
 förefollo att ursprungligen ha varit rektangulära,
 med en längd varierande från 3-7 m. Formen

var dock svår att bestämma på grund av den förstör-
relse, som övergått rösena. Dessutom hade flere av rös-
ena ögonskenligen tjänat barn till lekplatser, i dem
funnos nämligen stenar, radade i rektangulära figurer!

Rösena nr:ris 9 och 10 äro troligen odlingsrösen. I
närheten av dem finns en liten övergiven äng.

Årsvida rösegruppen nr:ris 1-8 äre densamma som
den i Sandelins beskrifning under nr: 23 omnämnda
är vanskligt att avgöra. Rösens antal - 8 st. - stäm-
mer med det av Sandelin i texten angivna (på hans
specialkarta dock blott 7 st.). Däremot avseer L:s upp-
gift att av rösena de flesta voro "byggda mellan
stora jordfasta stenar" alldeles från förhållandet
visavi rösena på Myräsbacken, där några större
jordfasta stenar ej funnos i omedelbar närhet till
rösena. Jag är därför så gott som övertygad om,
att jag icke lyckats återfinna den av Sandelin i när-
heten av Fors anvisade rösekomplexen. Lika litet vå-
gar jag påstå, att rösena i den av mig på Myr-
äsbacken anträffade gruppen äro verkliga gravrösen;
de kunna vara blott vedjörösen eller också natur-
bildningar. I vartdera fallet ha de emellertid
lochat skattsökare, som i ganska hög grad deformerat
dem.

Efter mycken tvekan beslöt jag att undersöka ett
par av rösena på Myräsbacken. De arbetskarlar jag
för detta ändamål anskaffat voro mycket ivriga att

1) Denna förmodan bekräftades av en c:a 40-årig kvinna,
som berättade för mig, att hon som liten flicka jämte någ-
ra lekstycken byggt "stugor" på rösena.

4
få göra början med n:o 9, som föreföll att vara nästan orört (ett par mindre brätsformiga stensättningar på rösets yta och ett par små gropar antydde dock troligen på, att barn nyttjat kumlet som lekplats). När jag uttalade min åsikt, att stenarna såväl i detta röse som i röset n:o 10 härstammade från den nära intill befintliga gamla ängslappen, motsades jag ganska bestämt av mina arbetskarlar, som påstode, att de bägge rösena ej kunde vara odlingrösen, emedan stenarna i dem på flera ställen syntes vara tydligt radade. Däremot trodde de, att den c:a 20 m långa, gläsa stensättning, som befinner sig ett stycke nordväst från lindan (se översiktskartan) byggts med från denna uppbrottna stenar. (Jag i min sida ansåg, att så mycket och så pass stora stenar som de, vilka bildade den långa sättningen (den liknade stommen till en stengårdsgärd), ej kunnat behållas vid uppröjningen av den lilla ängen].

Alltnog: jag lät övertala mig att taga itu med röset n:o 9.

Röse n:o 9, Leander Svarens hemmansmark.

Röset var lågt och svagt kullrigt på ytan, nästan rektangelformigt, 6,5 x 3,25 m.; dess östra sida dock något avrundad. Det innehöll några få större stenar (2-3 mansbördor), mest dock huvudstora samt en stor mängd knytnässtora stenar. De större stenarna bildade ungefär 4 lager, och av bottenstenarna voro några ganska stora. Under det nedersta lagret befann sig vanligt backgrus, innehållande enstaka små kolstycken; i rösets mitt voro kolstyckena talrikare och något större.

För övrigt innehöll röset ingenting.

Bilagor: karta, fotografi.

I gruppen n:ris 1-8 valde jag därpå röset n:o 3 såsom varande det minst skadade. Här och där hade dock stenar blivit urplockade, särskilt invid den något större stenen på rösets ena långsida, där bottenjorden trädde i dagen.

Röse n:o 3, Leander Svarears hummansmark.

Och så detta röse var tydligt rektangulärt, 7,5 x 3 m, lågt och med någorlunda plan yta. Det bestod av huvudsakligen stora och några större stenar, speciellt vid kanterna, som voro väl avgränsade. Stenarna lägo i 2-3 lager. Under dem mötte grus, och i detta fanns här och där något kol - lathakart i mitten, där kolstycken hittades i bottenjorden på ett djup av c:a 5-10 cm. Något annat anträffades ej.

Bilagor: karta, fotografi.

Se Sandelins
n:o 58, s. 63

Lördagen den 21 begav jag mig tidigt på morgonen i sällskap med bönderna Hedman och Sandell till en skogsvakt, benämnd Lappharju, omkr. 2 à 2½ km östsydost från Sandells gård. Där skulle enligt uppgift av mina vägvisare finnas "lappbyrkor". Dessa visade sig dock, när vi framkommit till ort och ställe, vara blott ett antal gropar, som skatt-sökare grävt i en större istids-stenvall.

Då det efter min återkomst från utflykten till Lappharju började regna, beslöt jag använda återstoden av dagen till att i Røderlappfors by höra efter, om några stensredskap blivit där funna och

bevarade. Minna efterforskningar kröntes med oväntad framgång, i det att jag lyckades förvärva följande föremål:

9240:1 1) Hälmejsel, erhållen av Anders Albert Holmlund, hemma från Lambacka hm. i Överlappfors by. Mejseln har i tiden hittats av Holmlunds morfader på Forsbacka hm., Nederlappfors. Närmare fyndomständigheter obekanta.

9240:2 2) Liten tvärmejsel (skrapa?), erhållen av ovannämnde Holmlund och funnen likaså av hans morfader på Forsbacka hm., Nederlappfors. Några noggrannare upplysningar om fyndet kunde ej erhållas.

9240:3 3) Tvärmejsel, erhållen av bonden Emil Nygård på Forsbacka hm., Nederlappfors, och funnen av denne vid dikesgrävning i en nyåker år 1927. Fyndstället kallas Heimrossbacken och ligger alldeles i närheten av en mosse, c:a 1½ km. söder ut från Nygård hm., Nederlappfors.

Överflyttad till skugga av delning 2/1 1931. 4) Handslipsten (2), fyrsidig med slipfårer (2), erhållen av Anders Albert Holmlund. Funnen för mycket länge sedan (kanske 200 år) på Kisk hm. Stenen har i 5 led ägts av släkten Forsback.

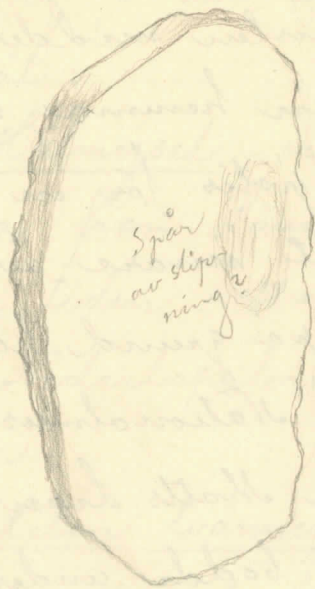
9240:4 5) Tvärmejsel, erhållen av bonden Johan Högberg, Nederlappfors, som köpt den för en längre tid sedan på en auktion på Forsbacka hm., där den antagligen blivit funnen.

Sent på kvällen den 21 fick jag höra, att en sned, Karne Suominen på Högbacka, Hjulfors hm., Överlappfors, för några år sedan vid bortäkt hittat 2 st. stenmejslar. Jag rände då en karl på cykel den 5 km långa vägen till Suominens hem.

för att till mig i och för granskning hämta nämnda stenredskap. Vid återkomsten meddelade mitt bud, att han ej träffat Suominen hemma, men att dennes son meddelat, att ortens polis för en tid sedan lagt beslag på vapnarna samt senare även utbetalat lösen för dessa. Jag antas på grund härav, att dessa stenredskap befinna sig i Nationalmuseum's ägo.

Stenredskap(?) Bonden Matts Leander Sandell på Forsbacken, hos vilken jag bodde under min vistelse i Nederlappfors, överlämnade till mig för vidare befordran till Nationalmuseet en knivliknande sten, tydligt slipad i spetsen. I händelse ett försväl från stenalderm förkligger, önskade upphittaren erhålla lösen för detsamma. Jag skulle knappt ha brytt mig om att möta nämnda sten, såvida icke några vid fyndet förknippade omständigheter äro som ett annat på samma ställe och vid samma tillfälle gjort fynd väckt mitt intresse.

Då Sandell för c:a 5 år sedan plöjde en åker vid den s.k. Lappmansviken helt nära Esse å och 250 m. norr ut från hans gård, stötte plogbillen mot en flat stenhäll, som J. grävde upp och förde till sitt hem, där den ännu uppbewarades på gårdens vind. Jag granskade fyndet, som visade sig vara en sandstensskiva, tydligt tillknackad i kanterna, 69 cm lång, 34 cm bred och 5-5½ cm tjock. På stenens övre yta tyckte jag mig på ett ställe skönja några spår efter slipning. Efterföljande teckningar ge ett ungefärligt begrepp om stenens utseende. Ustan är icke fullständigt ^(plan) utan något uppåtböjd mot ändarna.

Tå Sandell började gräva på platsen, där den flata stenhällen ligger, hittade han den ovan nämnda knivliknande stenen samt flere stycken vita, rundade stenar av en barnknästräves storlek jämte några små cirkelformiga svarta stenar, vilka han även tog med sig hem. Dessa stenar hade hans barn använt som leksaker och slarvat bort. På fjurdstället låg även i jorden en ganska stor mängd kol samt dessutom förmodade rester av stockar.

Förngravar (2). Under min vistelse i Nederlappfors antecknade jag, enligt uppgift av ett par ortsbos, att flere mindre stenkösen finnas på Kalkkärback Höghlubben¹⁾ på norra sidan om är c:a 3 ä 4 km nordost från Leander Sandells gård. — En på Stormoss Västback, Styggårds hemman, c:a 2 km sydväst från Bachas gård, för mig uppgiven "kappkyrka" föreföll, enligt de beskrifningar jag erhöll på densamma, att vara blott en naturbildning.

Söndagen den 22 på morgonen avreste jag från Nederlappfors längs en nyanlagd väg till Åland,

¹⁾ Ej upptagna i Sandells beskrifning.

3 gårdar i Esse, helt nära gränsen mot Purmo och
c:a 3 km norr om Säcksjärvi sjö i sistnämnda socken,
där jag hade för avsikt att besöka den s.k. Djäken-
rörsbacken.

Purmo.

(En avskrift befinner sig i Purmo kapell).

Djäkenrörsbacken eller som den av traktens be-
folkning nämnes Jäkenobacken ligger på ömse sidor om
den gamla kyrkväg, som från Åland leder till Kek-
ko (Tjäcko). Den är en ganska högt liggande grus-
ås i skogsbygd, c:a 3 km västnordväst från Säcks-
järvis västra strand och 1 1/2 km nordväst från Vik-
tor Söderlunds gård. Lätt namn har åsen erhållit
av de där befintliga gravkumlen. Man berättar
i Purmo sådana dels "kappkyrkor", dels "djäkena-
rörsor". På denna är anträffade jag, såsom bilag-
da korta utvisar, 10 rösen. I omedelbar närhet
till dessa finns dessutom en lång, kråkormigt
böjd stenmur, c:a 5 m bred och 40-50 cm hög.
Jag tog den först för en naturbildning, men ju
mer jag granskade den, desto mer blev jag böjld
för att tro, att den är ett verk av människohänder.
Som stöd för denna förmodan tjäna följande om-
ständigheter. Muren är utöfver hela sin längd
nästan jämbred; dess övre yta är öfver hufvud icke
helt kultrig utan vågorbundna plan; den är sam-
mansatt av stenar av varierande storlek, av vilka
många utgöra ganska stora, kantiga block, och ri-
dorna äro tydligt avgränsade och ganska tråva.
Nära den östra ändan av muren, invid dessas

inre sida, står i svagt lutande ställning en omkr. 1,7 m hög, 0,5 m bred och nägotlunda jämntjock sten med något rundade kanter. Det föreföll mig, när jag synade stensens mot marken vilande sida, som om denna blivit stödd av inskjutna mindre stenar. Det är därför icke omöjligt att antaga, det i frågavarande sten för något okänt ändamål blivit rest. En av mina arbetskarlar meddelade mig, att stenen kallas för "Siffertavlan"; ty enligt en gammal folktradition skulle platsen inom muren i forntiden använts som kyrka. Stenen benämnes även "Djåkonstenen".¹⁾

När jag, efter återkomsten till min tillfälliga bostad på Åland, jämförde den av mig öfver fornlämningarna på Jäknebacken uppgjorda kartan med den i Sandelins arbete under n:o 37, Puumo, meddelade avbildningen av "Lappkyrkan" och de i närheten av denna befintliga rösen, blev jag övertygad om, att såra kartor hänförde sig till en och samma komplex av fornlämningar, ehuru rösenas antal och gruppering ej äro fullt identiska. Den av mig avbildade muren motsvarar tydligen Sandelins ellipsformiga "Lappkyrka", och "siffertavlan" på min karta är "predikstolen" på Sandelins. Den av Sandelin omnämnda och utpräciserade "klockarbänken" kunde vara identisk med en något större sten vid murens nordöstra fria ända eller öfver med en vid västra kanten av röset n:o 1 befintlig större långsträckt och oantill plan sten (se specialkartan öfver detta).

1) Se V. G. V. Wessman, Finlands sv. folkdiktning, Kulturhistoriska sägner, n:o 2582, s. 454.

I röskomplexen på Jäkenbacken undersökte jag det nämnda, under n:o 1 upptagna, röset och nedskrev därvid följande anteckningar.

Röse n:o 1, Klärmälå gårds mark.

Ganska lågt, runt, 5 m i diam., oeröet, sammansatt av delvis rätt stora stenar, huvudsakligen d: och en stor mängd smärten. De större stenarna lägo i 4-5 lager; under bottenstenarna fanns groft backgrus. Något annat än kol anträffades ej i röset. Kolstyckena lägo spridda över nästan hela bottenytan och kunna knappast ha utgjort lämningar efter skogseldar, emedan flera av dessa stycken befunno sig under större stenar, inbäddade i gruset.

Bilagor: karta, fotografi.

Uppgivna stenåldersfynd. Gustaf Frändi i Säcksjärvi på Sandvik f. d. torp på Federsöre sockens utmark uppgav för mig, att han år 1920, 1/2 km från östra stranden av Säcksjärvi sjö, i en åker funnit en stenmejsel, som han möjligen ännu hade i behåll. (Jag sammanträffade med mannen på Åland). I händelse att mejseln kunde återfinnas, lovade F. sända den till mig. Han sade sig även för en längre tid sedan på Sandvik mark i en skogslid vid grustagning ha hittat en hälsten, som förvarats i hans hem. Frändi hade dock några år vistats i Kanada, och under hans bortavaro hade hälstenen blivit bortslarvad av hans barn.

Föra i augusti 1930.

Jacob Tenggren.

P u r m o .

=====

Djäkenrörsbacken eller som den av traktens befolkning nämnes Jäknobacken ligger på ömse sidor om den gamla kyrkväg, som från Åland leder till Kekko (Tjäcko). Den är en ganska högt liggande grusås i skogsbygd, c:a 3 km västnordväst från Sääksjärvis västra strand och $1\frac{1}{2}$ km nordväst från Viktor Söderlunds gård. Sitt namn har åsen erhållit av de där befintliga gravkumlen. Man benämner i Purmo sådana dels "lappkyrkor", dels "djäknaröysor". På denna ås anträffade jag, såsom bilagda karta utvisar, 10 rösen. I omedelbar närhet till dessa finns dessutom en lång, knäformigt böjd stenmur, c:a 5 m bred och 40 - 50 cm hög. Jag tog den först för en naturbildning, men ju mer jag granskade den, desto mer blev jag böjd för att tro, att den är ett verk av mänskohänder. Som stöd för denna förmodan tjäna följande omständigheter. Muren är utefter hela sin längd nästan jämbred; dess övre yta är över huvud icke kullrig utan någorlunda plan; den är sammansatt av stenar av varierande storlek, av vilka många utgöra ganska stora, kantiga block, och sidorna äro tydligt avgränsade och ganska tvära. Nära den östra ändan av muren, invid dennas inre sida, står i svagt lutande ställning en omkr. 1,7 m hög, 0,5 m bred och någorlunda jämntjock sten med något rundade kanter. Det föreföll mig, när jag synade stenens mot marken vilande sida, som om denna blivit stödd av inskjutna mindre stenar. Det är därför icke omöjligt att antaga, det ifrågavarande sten för något okänt ändamål blivit rest. En av mina arbetskarlar meddelade mig, att stenen kallas för "Siffertavlan", ty enligt en gammal folktradition skulle platsen inom muren i forntiden använts som kyrka. Stenen be-¹⁾nämnes även "Djäkenstenen".

1) Se V. E. V. Wessman, Finlands sv. folkdiktning, Kulturhistoriska sägner, n:o 2582, s. 454.

När jag, efter återkomsten till min tillfälliga bostad på Åland, jämförde den av mig över fornlämningarna på Jäknobacken uppgjorda kartan med den i Sandelins arbete under n:o 37, Purmo, meddelade avbildningen av "lappkyrkan" och de i närheten av denna befintliga rösen, blev jag övertygad om, att våra kartor hänförde till en och samma komplex av fornlämningar, ehuru rösenas antal och gruppering ej äro fullt identiska. Den av mig avbildade murena motsvarar tydligen Sandelins ellipsformiga "lappkyrka", och "siffertavlan" på min karta är "predikstolen" på Sandelins. Den av Sandelin omnämnda och utprickade "klockarbänken" kunde vara identisk med en något större sten vid murens nordöstra fria ända eller också med en vid västra kanten av röset n:o 1 befintlig större långsträckt och ovan till plan sten (se specialkartan över detta).

I rösekomplexen på Jäknobacken undersökte jag det nämnda, under n:o 1 upptagna, röset och nedskrev därvid följande anteckningar.

Röse n:o 1, Härmälä gårds mark.

Ganska lågt, runt, 5 m i diam., orört, sammansatt av delvis rätt stora stenar, huvudstora d:o och en stor mängd småsten. De större stenarna lågo i 4 - 5 lager; under bottenstenarna fanns groft backgrus. Något annat än kol anträffades ej i röset. Kolstyckena lågo spridda över nästan hela bottenytan och kunna knappt ha utgjort lämningar efter skogseldar, emedan flere av dessa stycken befunno sig under större stenar, inbäddade i gruset.

Bilagor: karta, fotografi.

Uppgivna stenåldersfynd. Gustaf Frändi i Sääksjärvi på Sandvik f.d. torp på Pedersöre sockens utmark uppgav för mig, att han år 1920, $\frac{1}{2}$ km från östra stranden av Sääksjärvi sjö, i en åker funnit en stenmejsel, som han möjligen ännu hade i behåll. (Jag sammanträffade med mannen på Åland). I händelse att mejseln kunde återfinnas, lovade F. sända den till mig. Han sade sig även för en längre tid sedan på Sandvik mark i

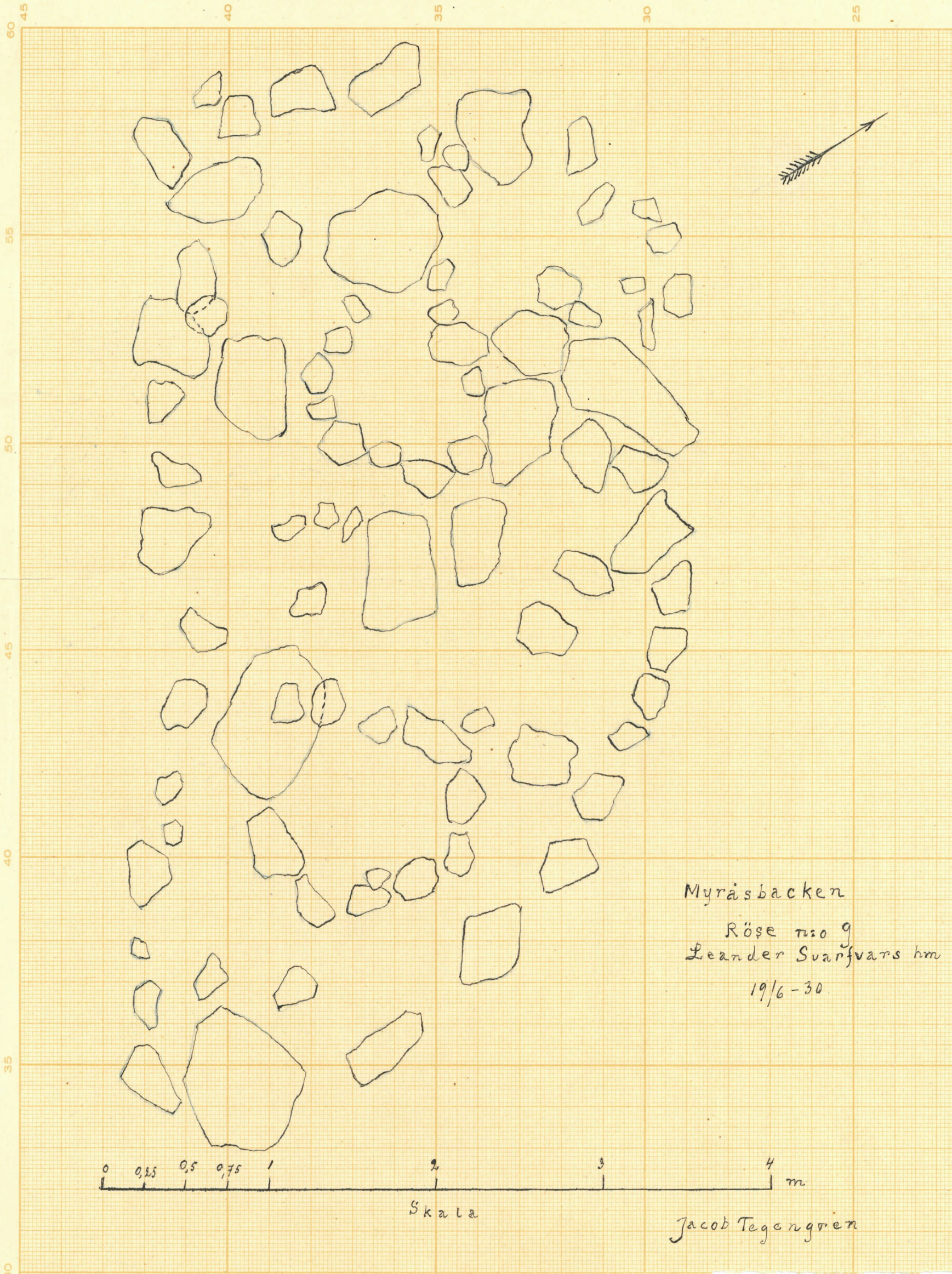
en skogslid vid grustagning ha hittat en h lsten, som f r-
varats i hans hem. Frändi hade dock några  r vistats i
Kanada, och under hans bortvaro hade h lstenen blivit bort-
slarvad av hans barn.

V r  i augusti 1930.

Jacob Tegengren.

ESSE

Neder-Lappfors by

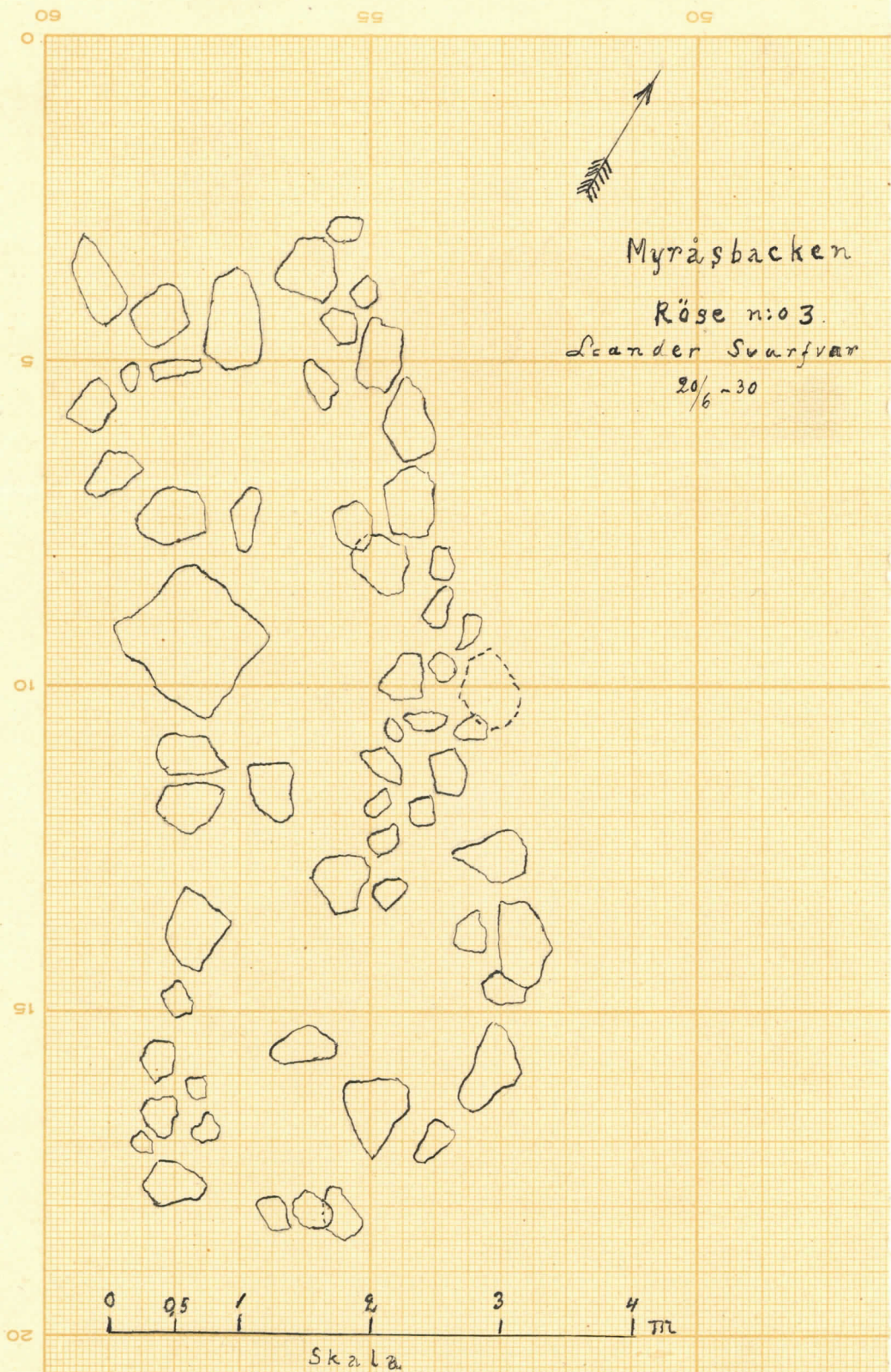
Myråsbacken
Röse no 9
Leander Svanfvars hm
19/6-30

0 0,25 0,5 0,75 1 2 3 4 m

Skala

Jacob Tegengren

ESSE
NEDER-LAPPFORS BY

Myråsbacken
Röse n:o 3.
Länder Svarfvar
20/6-30

Jacob Tegengren

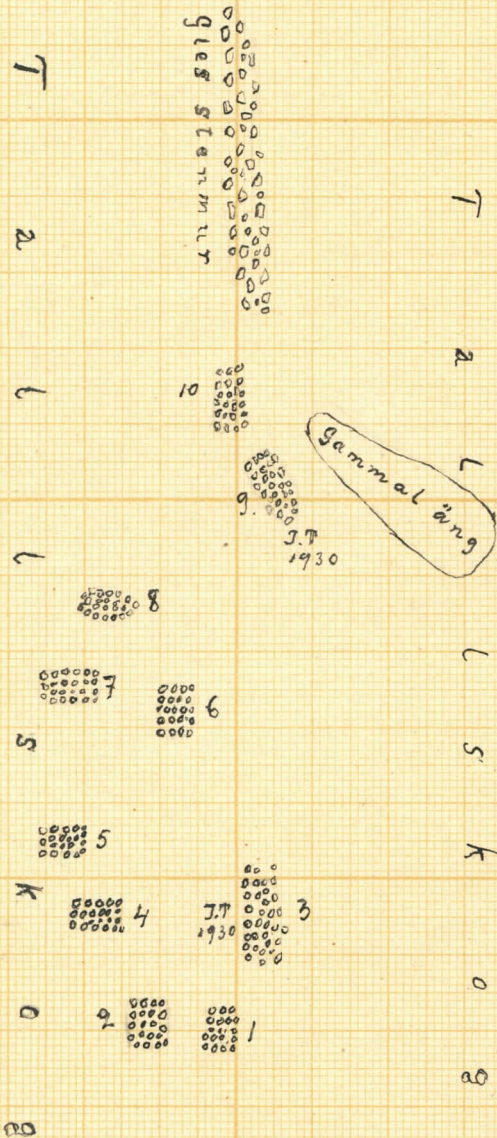
ESSE

NEDER-LAPPEORS BY

45

40

35

Rösen
på
Harju
eller
Myråsbacken

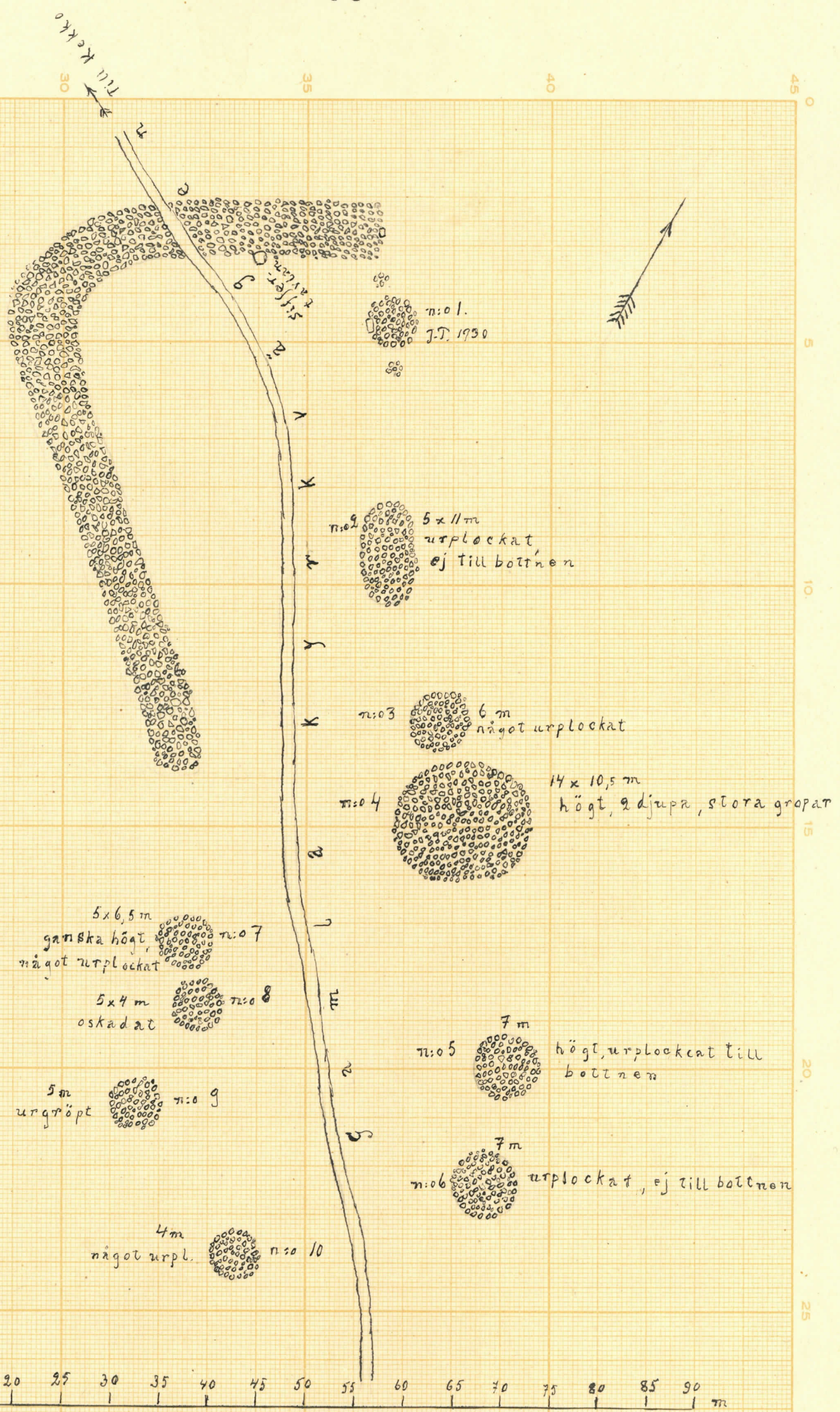
Skala

Jacob Tegenren
1930.

Löfström

PURMO

Rösen
på
Djäkenrösbacken

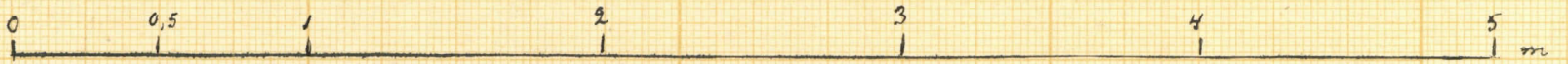
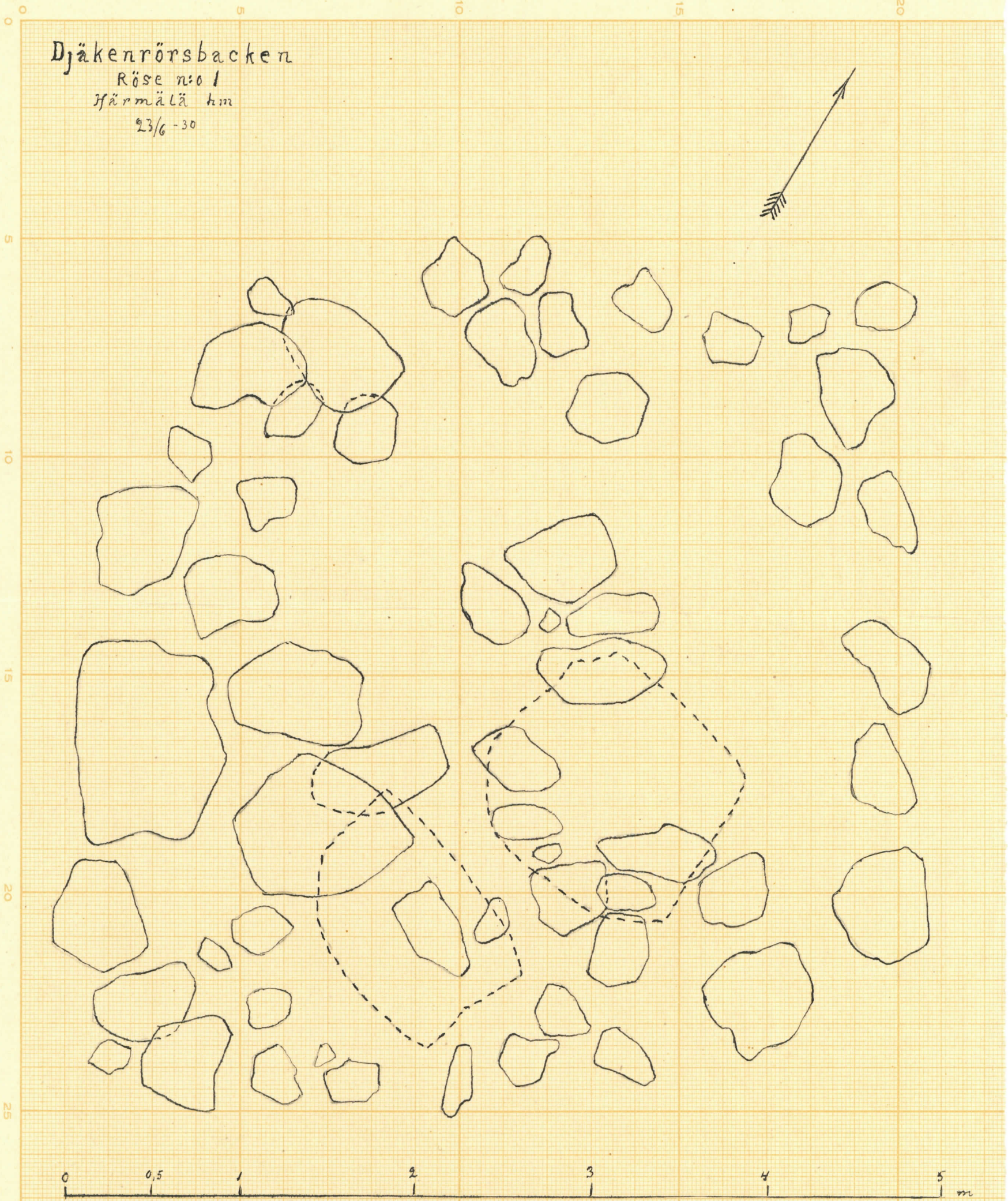
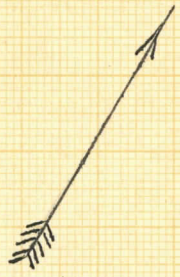
Jacob Tegen gren
1930

PURMO

Djäkenrörsbacken

Röse no 1
Härmälä km

23/6-30

Skala

Jacob Tegengren
1930

Röset n:o 3 på Myråsbacken på Licander
Svarfvars hemmans mark i Nederlappforsby, Esse.
undersökt 1930 av Jacob Tegengren.

Röset n:o 9 på Myråsbacken (se ovan),
undersökt 1930 av Jacob Tegengren.

Röset n:ol på Djäknerörnsbacken i

Purmo sin, undersökt sommaren 1930

av Jacob Tegengren.